

Електронні пристрої для припинення куріння: дискусія набирає обертів

Електронні сигарети – портативні електронні вейп-пристрої, що виробляють аерозоль, утворений нагріванням рідини. Курці використовують системи нагрівання тютюну (СНТ) та електронні сигарети для заміни чи зменшення куріння сигарет, проте деякі організації, у т. ч. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), неурядові організації і політики висловлюються проти цього з аргументами щодо відсутності доказів ефективності та безпеки.

Чи є безпечними та ефективними ці пристрої? Про глобальну пандемію куріння й доцільність застосування СНТ та електронних сигарет у боротьбі з цією шкідливою звичкою ми поспілкувалися з колишніми експертами ВООЗ у сфері боротьби з тютюном Ruth Bonita Beaglehole та Robert Beaglehole.

Ruth Bonita Beaglehole

Robert Beaglehole

? За даними ВООЗ, якою є динаміка зниження тютюнокуріння в світі?

– Сучасні стратегії, спрямовані на боротьбу з курінням, працюють повільно. Останнім часом загальна кількість курців у світі зменшилася (як і показники смертності від цієї шкідливої звички). За даними четвертої доповіді ВООЗ про міжнародні тенденції щодо тютюнокуріння, в 2020 році кількість курців у всьому світі оцінювалася в 1,3 млрд, тоді як у 2015 році відповідний показник становив 1,32 млрд. Це непоганий результат, однак 22,3% світового населення все ще вживають тютюнові вироби: 36,7% усіх чоловіків і 7,8% жінок. Слід зазначити, що на сьогодні ≈80% курців (≈1 млрд осіб) проживають у країнах із низьким і середнім рівнем доходу.

Наразі зниження кількості курців у світовому масштабі має приблизну динаміку, зображену на рисунку.

Однак передбачається, що згодом викорінення куріння сповільниться, а це потребує проведення інтенсивнішої роботи із пропаганди здорового способу життя на рівні окремих країн.

Лише частина країн ухвалила комплексний пакет рішень відповідно до Рамкової конвенції ВООЗ із боротьби з тютюнокурінням (WHO Framework Convention on Tobacco Control, FCTC), а також стратегію MPOWER, які містять заходи щодо оподаткування, закони про заборону куріння, заборону реклами та спонсорства, лікування тютюнової залежності.

MPOWER – програма, спрямована на надання допомоги для впровадження ефективних заходів щодо зниження попиту на вживання тютюну, основні положення котрої передбачають:

- ✓ М – моніторинг споживання тютюну та профілактичних заходів;
- ✓ Р – захист людей від тютюнового диму;

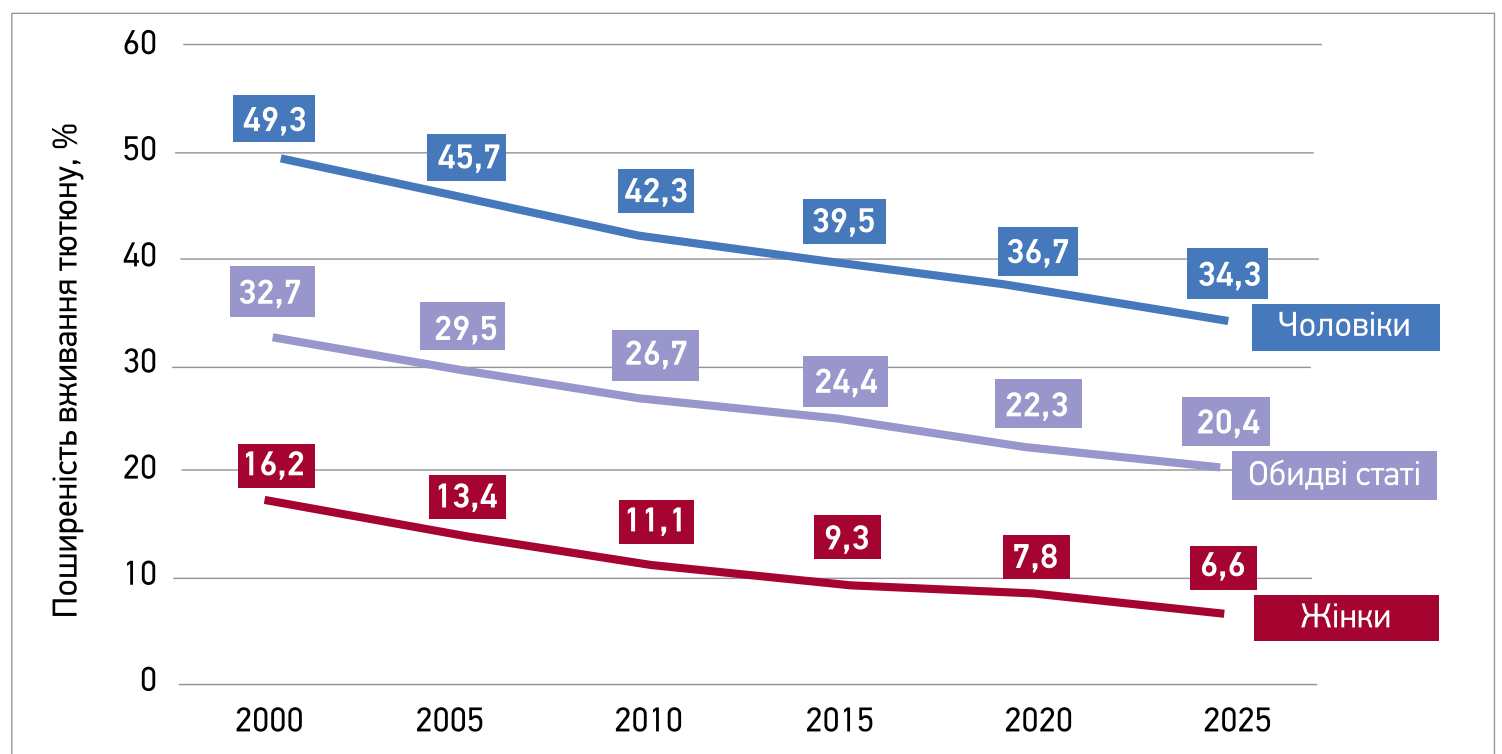

Рис. Світові тенденції поширеності вживання тютюну серед осіб віком від 15 років

- ✓ О – надання допомоги у припиненні вживання тютюну;
- ✓ W – попередження про небезпеки, пов'язані з тютюном;
- ✓ Е – контроль за дотриманням законодавства про заборону реклами, спонсорства та стимулювання продажу тютюнових виробів;
- ✓ Р – підвищення податків на тютюнові вироби.

Як зазначено в Доповіді ВООЗ, із 2017 року вже 102 країни повністю реалізували ≥1 пункту MPOWER. За цей період у >4 рази зросла кількість людей, охоплених хоча б одним із заходів MPOWER (5,3 млрд осіб).

Реалізація цієї політики має залишатися пріоритетом, особливо в регіоні Південно-Східної Азії, де кількість курців складає 29% населення, а також у Китаї, Індії та Індонезії, де проживає майже половина всіх споживачів тютюну у світі.

Уряди країн, що намагаються боротися з тютюнокурінням, можуть

взяти за приклад Великобританію, де досить активно функціонує відома британська організація боротьби з курінням – Action on Smoking and Health (ASH), заснована в 1971 році. На той час у Великобританії 3/4 чоловіків і 4 із 10 жінок курили. У 2021 році лише кожна 6-та людина курила сигарети. Великобританія досягла такого зниження щорічним підвищенням оподаткування тютюнових виробів (вище за рівень інфляції) із упровадженням комплексних законів про заборону тютюнового диму та створенням дієвої системи з боротьби з контрабандою сигаретної продукції. У Великобританії також пропонуються різні види допомоги курцям, як-от психологічна або нікотинозамісна. Рекомендації також можуть включати перехід на електронні сигарети у разі, якщо інші стратегії допомоги зазнали невдачі.

Поряд із Великобританією, яка на сьогодні є лідером зі зниження поширеності

куріння, непоганих результатів досягли Австралія та Нова Зеландія.

? Чому боротьба з тютюнокурінням майже не працює у більшості країн світу?

– Наразі стратегія MPOWER (загалом це непоганий шаблон для відтворення) є дієвою в розвинених країнах. Утім, для більшості країн з обмеженою регуляторною політикою її ефективність зменшується. Одним із факторів широкої поширеності куріння є легка доступність сигарет.

? Які зміни в політиці ВООЗ можуть допомогти зменшити показники куріння в регіонах, де поточна стратегія зазнала невдачі?

– На мою думку, в тих країнах, де програми FCTC і MPOWER є неефективними, стратегія боротьби з тютюнокурінням має передбачати перехід на альтернативні та безпечніші для здоров'я способи доставки нікотину, наприклад СНТ та електронні сигарети.

❓ Чи є безпечними згадані продукти? Чи дозволяють вони відмовитися від вживання звичайних сигарет?

На думку представників Служби громадського здоров'я Великобританії, електронні системи доставки нікотину є на 95% менш шкідливими порівняно зі звичайними сигаретами, а отже, дають змогу курцю замінити більш шкідливі сигарети на продукти зі значно меншою шкодою. Крім того, у країнах із високими податковими ставками та акцизами на тютюнові вироби електронні сигарети можуть бути значно дешевшими порівняно зі звичайними сигаретами.

Найактуальнішою інформацією стосовно безпечності електронних сигарет є результати метааналізу J. Hartmann-Boose та співавт. (2021), що містив 61 завершене дослідження. До огляду було внесено рандомізовані контрольовані випробування (34) і рандомізовані перехресні дослідження, під час проведення яких курців рандомізували на використання електронних сигарет або контроль. Також проводили неконтрольовані інтервенційні випробування, під час котрих усі учасники використовували електронні сигарети. Критерієм залучення до досліджень була наявність звіту щодо утримання від куріння сигарет протягом ≥ 6 міс та/або даних стосовно небажаних подій чи інших показників безпеки при використанні електронних сигарет упродовж ≥ 1 тиж.

Основними кінцевими точками були утримання від куріння після щонайменше 6 міс спостереження, побічні явища та серйозні побічні явища. Вторинні результати включали частку людей, котрі все ще користуються досліджуваним продуктом (електронними сигаретами чи фармакотерапією) через ≥ 6 міс після рандомізації або початку використання електронних сигарет.

Автори метааналізу дійшли такого висновку: існують докази помірної сили, котрі доводять, що електронні сигарети з нікотином підвищують рівень відмови від куріння порівняно з нікотинзамісною терапією та електронними сигаретами без нікотину.

Найпоширенішими побічними ефектами були подразнення горла / рота, головний біль, кашель, нудота, яка мала тенденцію зникати за тривалого застосування. Достовірної різниці у частоті небажаних явищ між нікотиновими та ненікотиновими електронними сигаретами (а також іншими маркерами безпеки) не спостерігалось. Загальна частота серйозних побічних ефектів була низькою в усіх групах дослідження. Докази шкідливості електронних сигарет із нікотином були відсутні, втім, тривалість спостережень була незначною (найдовше спостереження тривало 2 роки).

❓ Чому сьогодні чимало тих, хто негативно ставиться до СНТ та електронних сигарет? Чи є обґрунтованими занепокоєння щодо поширення вживання цих продуктів серед молоді?

– Тема вживання СНТ та електронних сигарет – дискусійна; ті, хто негативно ставиться до неї, зосереджуються на ризиках СНТ та електронних сигарет для молоді, тоді як прихильники наголошують на їхньому потенціалі, щоб допомогти курцям відмовитися від куріння. Більшість американських організацій з охорони здоров'я, засоби масової інформації та політики зосереджені насамперед на ризиках для молоді; через їхні повідомлення велика частка громадськості, в т. ч. більшість курців, наразі вважає використання СНТ та електронних сигарет не менш небезпечним, ніж куріння. Втім, такі заклики не відповідають дійсності. Навпаки, науковці у сферах медицини та інновацій дійшли висновку, що використання СНТ та електронних сигарет є набагато безпечнішим за куріння. Політика, що спрямована на скорочення вживання цих продуктів підлітками, може також зменшити їх використання дорослими курцями під час спроб відмовитися від куріння. Оскільки результати досліджень свідчать про те, що використання СНТ та електронних сигарет може підвищити шанси відмовитися від куріння, чимало фахівців заохочують медичну спільноту, засоби масової інформації та політиків ретельніше зважувати на потенціал їх застосування для зниження смертності, пов'язаної з курінням серед дорослих.

Отже, наразі існує необхідність збалансувати обґрунтовані занепокоєння щодо ризиків для молоді з потенційними вигодами від припинення куріння серед дорослих, а тотальне обмеження доступу до СНТ та електронних сигарет не є корисним.

Сьогодні Благодійний фонд Bloomberg, що належить всесвітньо відомому американському мільярдеру Майклу Блумбергу, через неурядову організацію ТФС розгорнув глобальну антивейпінгову ініціативу – кампанія за майбутнє дітей без тютюну (Campaign for Tobacco Free Kids). Значна частина діяльності у рамках кампанії зосереджена на забороні чи суворому обмеженні на законодавчому рівні технологій, які зменшують шкоду від куріння. Особливо активна діяльність прослідковується в країнах, що розвиваються, як-от Індія, Філіппіни, Китай, Бразилія, Перу, Уругвай, Уганда, Нігерія, Кенія тощо. Яскравим прикладом є нещодавні заборони вейпінгу в Мексиці та на Філіппінах. Ці країни ухвалюють відповідні закони в обмін на значні гранти, які є суттєвим доповненням до їхніх внутрішніх бюджетів. Як зазначила Мішель Мінтон (Інститут конкурентних підприємств), ціль стратегії кампанії – насамперед перемога в політичних битвах без урахування того, чи зумовить це фактичне зменшення рівня куріння.

Насправді заборона СНТ та електронних сигарет може мати значно гірші наслідки. Не слід забувати, що й куріння звичайних сигарет у середовищі підлітків є досить поширеним явищем, тому відсутність альтернатив лише спричинить те, що підлітки вживатимуть звичайні сигарети. Тут не можна не погодитися

з думкою колишнього декана медичної школи Мічиганського університету, який стверджує, що до гри залучаються питання класової та соціальної справедливості. Згідно з результатами опитувань, багато підлітків, які користуються інноваційними пристроями доставки нікотину, походять із заможних сімей Манхеттену та Силіконової долини. Навпаки, переважна більшість підлітків-курців належать до нижчих соціально-економічних верств населення США.

Інноваційні технології доставки нікотину продемонстрували свій потенціал як засоби, що допомагають кинути курити; також вони були рекомендовані міністерствами охорони здоров'я Великобританії та Нової Зеландії. Отже, дивує те, що Рамкова конвенція про боротьбу з тютюном і ВООЗ ставлять на один щабель з тютюновими виробами інноваційні пристрої для доставки нікотину, а також інші альтернативи, які не містять тютюну. На думку багатьох відомих експертів, зокрема Клайва Бейтса, повідомлення ВООЗ щодо СНТ та електронних сигарет є однобоким, оманливим і шкідливим. Водночас ті, хто негативно ставиться до вейпінгу, часто наводять аргументи на кшталт «СНТ та електронні сигарети є воротами до куріння» або «СНТ та електронні сигарети – неефективний засіб відмови від куріння». Навряд чи такі висловлювання є обґрунтованими, оскільки за рівнем негативного впливу на здоров'я людини сучасні пристрої доставки нікотину взагалі не можна порівняти з курінням.

❓ Наскільки активно є діяльність ВООЗ щодо заборони СНТ та електронних сигарет?

– Наразі ВООЗ закликає до заборони всіх новітніх електронних пристроїв, і її діяльність в цьому сенсі є досить продуктивною. Минулоріч ВООЗ нагородила міністра охорони здоров'я Індії (доктора Харшу Вардхану) за впровадження заборони на СНТ та електронні сигарети. І це відбувається в країні, де $\approx 30\%$ дорослих споживають тютюнові вироби, а $\approx 1,2$ млн людей щороку помирають від хвороб, пов'язаних з курінням.

Сьогодні за сприяння ВООЗ та інших громадських організацій заборона на використання електронних сигарет діє в ≈ 40 країнах світу, в т. ч. в Індії, Бразилії, Аргентині та Мексиці. Яких результатів буде досягнуто – покаже час. Утім, здоровий глузд підказує, що нічим хорошим це не закінчиться.

❓ Із чим пов'язане негативне ставлення ВООЗ і багатьох громадських організацій до вживання СНТ та електронних сигарет?

– У нашій розмові ми вже згадували Майкла Блумберга та його фонд; у всьому світі благодійні організації та окремі групи, яким він надає мільйони доларів, стали своєрідним приватним урядом, що впливає на керівників держав, фінансує заробітну плату державних службовців у сфері охорони здоров'я, а також ініціює

законодавство, котре згодом вноситься до законодавчих органів.

Деякі з цих організацій безпосередньо очолюються та контролюються благодійним фондом Bloomberg, у т. ч. Bloomberg Philanthropies, але більшість – це різні агітаційні групи, які значною мірою покладаються на фінансування та керівництво нью-йоркського мільярдера, включаючи ті, що зосереджені на навколишньому середовищі, освіті, громадському здоров'ю, контролі за курінням.

Серед засобів впливу використовуються прямі виплати державним органам і службовцям охорони здоров'я за впровадження відповідних законів та регуляцій. Оскільки країни, що розвиваються, витрачають на заходи та програми охорони здоров'я менше за розвинені країни, іноземні неприбуткові організації, котрі пропонують мільйони доларів в обмін на просування і запровадження конкретних законодавчих ініціатив, отримують величезний вплив.

Отже, замість ґрунтування на фактичному внутрішньому демократичному попиті ці країни ухвалюють закони в обмін на гранти, у т. ч. заборони на ароматизатори та технології вейпінгу. Слід згадати, що благодійні організації Майкла Блумберга витратили майже 700 млн доларів у всьому світі на реалізацію схожих заходів.

Наскільки заслуга чи провина належить Блумбергу та його союзникам, складно сказати. Потрібна команда дослідників, щоб відстежити вплив Bloomberg, країну за країною, але, без сумніву, цей вплив величезний. Робота фінансованих Bloomberg груп нещодавно допомогла переконати обраних посадових осіб у 4 штатах (Нью-Йорк, Нью-Джерсі, Массачусетс, Род-Айленд) заборонити ароматизовані електронні сигарети.

Найбільше, на мою думку, шкодять відносини між Bloomberg і ВООЗ, яка дуже поважає Майкла Блумберга. Слід зазначити, що ВООЗ йому присвоїла звання глобального посла з неінфекційних захворювань. У свою чергу, він щедро профінансував ВООЗ багатьма мільйонами доларів на різноманітні проекти, в т. ч. виділив 5 млн доларів на її роботу з боротьби з тютюнопалінням у 2019 році.

❓ Здається, що в найближчому майбутньому про СНТ та електронні сигарети взагалі доведеться забути. Чи дійсно це так?

– У всьому світі кількість країн, які запровадили заборону на СНТ та електронні сигарети за останні декілька років, значно скоротилася. Розуміючи безглуздість цієї практики, багато країн намагаються скасовувати такі заборони. Зокрема, це роблять у багатьох штатах та містах США, користуючись законодавством про місцеве самоврядування. Нещодавно штат Колорадо відмовився від заборони цих продуктів.

Підготував В'ячеслав Килимчук